

Ülkemizdeki Afet Hizmetlerine Genel Bir Bakış ve Yeni Yasal Değişiklikler

Bahattin DEMİR

Depremler, heyelanlar; kaya düşmeleri, su baskınları,, Aslında her biri; gezegenimizin oluşumundan bugüne kadar geçen yaklaşık 5 milyar yıl boyunca sayılamayacak sayıda tekrarlanan gezegenimize imize bugünkü çehresini veren, bozulmuş dengeyi bir sonrakine kadar yeniden kurmuş, sıradan doğa olaylarıdır. Her şeyi kendinden doğru tanımlayan ve kavrayan insanlık için bu olaylar bizleri etkilemediği sürece dünyadaki dinamik sürecin basit birer parçası olarak kalmış; ekonomik, sosyal vb. zararlara yol açınca AFET adını almıştır. Can kaybı yaratmayan, alt ve üst yapıya zarar vermeyen ancak 1 milyon yıllık bir toprağın kaymasına neden olan bir heyelanın veya yerleşim alanlarının uzağında meydana gelen 7 büyüklüğünde bir depremin kamuoyu için belki bir haber değeri olabilir, ancak hiçbir zaman AFET adını almaz. Ne zaman insanlar ölür, binalar yıkılır, yaşam alt. üst olur 4,6 büyüklüğündeki bir deprem AFET olarak karşımıza çıkar.

Afet sadece bir doğa olayı mı, yoksa aynı zamanda toplumsal bir sorun mu? Afet bakış açısında olayın kendisinden çok sonuçları esas alındığından, afet teknik, sosyal, ekonomik hatta psikolojik boyutlu bir olgu olarak karşımıza çıkar. Bu bakış açısında doğanın kavranması kadar toplumsal gelişmişlik derecesi de önem kazanır. Afet risklerine karşı uygulanan politikalarındaki başarı, diyalektik olarak, ülkenin diğer toplumsal alanlarda (eğitim, üretim, sağlık, sosyal güvenlik vb.) geldiği noktayla doğrudan ilişkili. Dünya bu jeolojik olayları 5 milyar yıldan beri tekrarladığına göre riskleri tanımlar ve önlemini alırsa, toplum bireyleri ve örgütleriyle hazırlanabilirse, afeti engellemek veya en az zararla atlama mümkün değil mi? Birçok; ülkede afetlere karşı uygulanan stratejiler sonucu bu soruya evet diye yanıt verebileceğimiz örneklerin hızla çoğaldığı görülmektedir.

Genel olarak, ekonomik, sosyal yaşamı kısa sürede alt üst ederek, büyük maddi kayıplara,, ölüm ve yaralanmalara yolaçan insan faaliyetlerini durduran olaylar AFET olarak tanımlanır. Afet olayları genel olarak DOĞAL ve TEKNOLOJİK afetler olarak 2 alt başlıkta ele alınmaktadır. Deprem,, heyelan, su

baskınlı, kaya düşmesi, fırtına,, volkan patlaması, kuraklık gibi olaylar Doğal Afetler; nükleer kazalar, kimyasal patlama ve yangınlar, çevre kirliliği,, sera etkisi gibi olaylar ise Teknolojik Afetler kapsamında değerlendirilir. (1)

Ülkemiz, sahip olduğu jeolojik,, topoğrafik ve meteorolojik koşulları nedeniyle büyük can ve mal kayıplarına yol açan doğal afet olayları ile sıkça karşılaşmakta,, doğal afetlerle iç içe yaşamaktadır. Ülkemizdeki doğal afet olaylarının etkileri ve oranları üzerine yapılmış ilki çalışmada ulaşılan sonuçlar aşağıda sunulmuştur.

TABLO-1 1959-1994 Arasındaki Genel Hayata Etkili Afetlerden Etkilenen Konutlar ve oranlar (2)

AFETİN TÜRÜ ETKİLENEN KONUT ORANLARI

DEPREM	225946	53
HEYELAN	76995	18
SU BASKINI	57560	14
KAYA DÜŞMESİ	35990	9
YANGİN	11739	3
ÇİĞ DÜŞMESİ	5663	1
Diğer	8124	2

(Aşırı yağış» fırtına vb)

TABLO-2, 192B~1988 Arasındaki dönemde doğal afetlerin neden olduğu mal kayıpları içindeki oranları.

Afetim Türü Toplam Kayıp İçindeki Oranı (%)

DEPREM	65.4
HEYELAN	10.8
SU BASKINI	15.3
KAYA DÜŞMESİ	7.2
YAĞMUR, FIRTINA, YERALTI SUYU	1.1
ÇİĞ DÜŞMESİ	0.2

Ülkemizde doğal afet zararları üzerine sağlıklı sonuçlar veren istatistik çalışmalarına ulaşma konusunda sıkıntılar yaşanmakla birlikte genel olarak afetler nedeniyle ortalama her yıl Gayri Safi Milli Hasılanın % 3'ü oranında bir kaybın (1999 Depremlerinin yarattığı kayıp 20 Milyar A.B.D. doları civarındadır.) yaşandığı tahmin edilmektedir. Ancak bu oran çoğu zaman afetlerin neden olduğu

doğrudan zararları ifade etmektedir. Afetlerin hesaplamalara yansıtılmayan çevresel sonuçlarını, iş göçü ve üretimi kayıplarını vb. içeren dolaylı zararlarını da gözönüne aldığımızda afetlerin ülkeye verdiği zararların daha da yüksek rakamlara ulaşacağı görülecektir»

Doğal afetlerden by denli etkilenen Anadolu coğrafyasında tarihin nerdeyse her döneminde afetlerin son uçuyla nıya ilgili zararlarını, giderebilmek için yapılan çalışmalara rastlanıafoilir, Bu konuda bilinen en eski yazılı kaynaklar Osmanlı arşivinde btılunabılmıştır. Örneğin 1509 İstanbul Depreminden sonra afetzedelere yardım ve yıkılan konutların yeniden yapımı için 2. İeyaitt tarafımdan yayınlanan ferman bilinen bir örnektir.

Cumhuriyetin ilanından günümüze kadar geçen zaman içinde sonra gerçekleştirilen afet mevzuatı ve politikaları çalışmalarını ise 7269 Sayılı Yasanın kabulü öncesi ve sonrası olmak üzere 2 dönemde ele almak mümkün.

1959 öncesi dönemde uygulanan afet pol iti kaların in orta k özel i ği n in, sadece afet zaraiianı karşılamaya yönelik kanunların çıkartılması olduğu görülür. Her afet olayı ve afet bölgesi için ayrı bir yardım kanunu hazırlanmıştır. (Erzincan ve Erzincan Depreminden Müteessir Olan Mintikalarda Zarar Görenlere Yapılacak Yardımlar Hakkında Kanun, Eskişehir Su Baskınından Zarar Görenler İçin Yapılacak Meskenler ve Yardımlar Hakkında Kanun vb) Ancak 1939 Erzincan depremi ile başlayan 1944' e kadar süren peşpeşe yıkıcı depremler sonrası 1944 yılında 4823 sayılı "Yer Sarsıntı 1 anndan Ewel ve Sonra Alınacak Tedbirler Hakkında" kanunun, 1945 yılında ise ilk Türkiye Deprem Bölgeleri haritası ve Yapı Yönetmeliğinin yürürlüğe konulmasıyla birlikte afet politikalarında bir değişiklik yapılarak, afet öncesi hazırlık ve koruyucu önlemlerin mevzuatımıza yerleştirildiği görülmektedir.

İkinci dönem, bugün yürürlükte olan 7269 sayılı "Umumi Hayata Müessir Afetler Dolaysıyla Alınacak Tedbirlerle Yapılacak Yardımlara Dair Kanun" o güne kadar ki düzenlemelerin toparlanmış bir hali olarak genel ve temel bir yasa olarak hazırlanarak 15/05/1959 tarihinde kabul edilmesiyle başlar.(4) Kabul edilmesinden sonra geçen yıllar içinde birçok değişikliğe uğramışsa da bugüne kadar 1959 yılındaki özünü korumuş ve ülkedeki afet hizmetleri

açısından uygulamadaki esasları belirlemiştir.(5) Kamuoyunda Afetler Yasası olarak bilinen 7269 sayılı yasanın karakteristik noktalarını ifade edecek olursak;

f.) Yasanın 1. Maddesindeki düzenleme ile tüm doğal afetlerin aktif ve muhtemel etki alanlarında yapılacak afet hizmetleri bütünleştirilmiştir. 2.Maddesinde getirdiği düzenleme ile Su baskınından etkilenen/etkilenebilecek alanların belirlenmesi yetkisini DtŞ J . Çıncı MMÜrİSğÖffÜfl frİğİlİ Bakanlığı, diğer akfâf ve muhtemel afetlerin etkilediği ajanların belirlenmesi yetkisini ise Bayındırlık ve İskan Bakanlığına vermiştir. Bu tür alanlarda Bakanlar Kurulunun Kararları ile Afete Maruz Bölge karar -alınabilmektedir.

2.) Bu yasa ile afetlerden etkilenen afetzedelerin geçici ve haksahiplerinin ise kalıcı konutlarının ait yapısı ile birlikte yapılması ve acil yardım gereksinimlerinin karşılanması Sosyal Devlet anlayışının bir parçası olarak devletin asli görevleri arasına alınmıştır.,

3.) Afete yönelik kamu hizmetlerinin giderlerinin karşılanabilmesi için gelir kalemleri daha sonraki düzenlemelerle daha da genişletilen " Afetler Fonu " kurulmuştur,

4.) Gerek afetzedelerin haksahipliğ ve borçlandırma(haksahipleri kalıcı konutları için 20 yılda faizsiz geri ödeme yapabilmektedir) işlemlerine,, yeni yerleşim yerlerinin belirlenmesine, gerekse acil yardım, afet planlama ve koordinasyonuna yönelik esaslar oluşturulmuştur.

5.)A fetien'n neden olduğu ekonomik ve sosyal zararların giderilebilmesi amacıyla 4123 (6) ve 4133 (7) sayılı kanunlarla yapılan değişikliklerle afetzedelere (Sosyal Dayanışmayı Teşvik Fonundan) ve afet gören belediyelere (İller Bankası paylarının arttırılması yoluyla) yardımlar yapılması sağlanmıştır.

7269 Sayılı yasa aynı zamanda 1965 yılında kurulan Afet İşleri Genel Müdürlüğünün yürüttüğü çalışmaların ana çerçevesi niteliğindedir. Genel Müdürlük, bugüne kadar ülkedeki tüm doğal afet olaylarından etkilenen ve etkilenebilecek alanların belirlenerek afete maruz tekliflerinin yapılması, hasar tesp it çalışına la rı, h aksa h ip ligi, acil yardım ödeneklerinin kullanılması.geçici ve kalıcı iskan alanlarının belirlenmesi ve planlama,kamulaştırma işlemlerinin yapılması »afet planlarının hazırlanması

gibi yasada tanımlanan afet hizmetlerini! yerine getiren ön itelerimde, afetler konusunda kazandığı 35 yıllık deneyimleriyle özgün bir kamu- kurumu -niteliğindedir. 1999 depremi sonrasında imar yönetmeliklerinde yapılan değişikliklerle hazırlanması zorunlu olan imar planına esas jeolojik / jeoteknik etüt raporlarının kontrol ve onayı da Genel Müdürlüğün sorumluluğuna verilmiştir.

Özellikle yıkıcı afet olaylarından sonra kamuoyunda afetlere karşı yükselen duyarlılıklar,, uygulamada ortaya çıkan sorular vb nedenlerle genelde afet hizmetleri özelde 7269 sayılı yasa üzerine önemli tartışmalar yaşanmıştır. Ashnda bu tartışmalardan ülkemizde nasıl bir afet yasasına. ihtiyaç duyulduğunun ip uçlarını yakalamak mümkün.

Tartışmalarda ortaklaşılan noktaları sıralayacak olursak; birinci noktanın ülkemizde çıkartılan yasalarda tanımlı afet hizmetlerinin çoğunlukla afet şurasındaki ve sonrasındaki döneme ait. çalışmalarla sınırlı kalması, afet öncesi, afet sırası ve afet sonrası dönemlerde yerine getirilmesi gereken işlevlerin bütünlüklü bir planlamasının-yapılamamasıdır. Bir ülkede afet zararlarının azaltılması konusundaki başarıyı birinci derecede etkileyen "faktör; afet risklerinin ve etki alanlarının belirlenmesi için yapı lacak araştı imaları, afet risk ih arita lan ni n hazırlanmasını, önlemlerin alınmasını, halkın eğitimlini, ulusal,, bölgesel ve lokal planların hazırlanmasını vb içeren afet öncesi hizmetlerdir. Bu eksikliği giderebilmek amacıyla ülkemizde 1945 yılında Türkiye Deprem Bölgeleri haritası ve Yapı Yönetmeliği hazırlanarak başlatılan çalışmalarda bugüne kadar yeterli mesafe alınamadığı ortadadır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde karşılaşılan zararları azaltmak amacıyla Birleşmiş Milletler tarafından ilan edilen "Doğal Afet Zararlarının Azaltılması Uluslararası 10 Yılı (1990 - 2000)" kapsamında ülkemizde başlatılan çalışmaların 1994 yılı tasarruf tedbirlerine takılarak noktalanması ise oldukça düşündürücüdür.

İkinci nokta,, 7269 sayılı yasanın 4. Maddesi gereğince hazırlanan afet planlarının il-i içe düzeyi ile sınırlı, lokal ölçekli afet olaylarına yanıt verebilecek kapasitede ve geçici (afet dönemleri toplanan sonrasında dağılan) yapılar üzerinden kurgulanmasıdır. Dünyadaki diğer örneklerin de de görüldüğü gibi planlamada afetin öncelikli olarak meydana geldiği noktadan göğüslenmeye ça-

lışılması doğaldır. Ancak her koşulda yerel imkanlar planlamanın tek dayanağı olarak kalmaz,, gerektiğinde önce bölgesel sonra merkezi dinamikler devreye girer. Ülkemizde ise ilçe, il ve merkezi ölçekte geçici afet personeli ile çalışmalar sürdürülmektedir. İstanbul Afet Yönetim Merkezi gibi en yeni deneyimlere bile bu eksiklikler yansımıştır. Merkezin "tıpkı bir karınca kolonisinde olduğu gibi" herşeyin" en ince ayrıntısına kadar düşünüldüğü planları hazırlandı ancak uygulanması "afet anında çağrıya gerek kalmadan görevlilerinin gelmesine" bağlıdır.,(8) Oysa ülkemizdeki planlama anlayışında afet hizmetiyle görevli komite ve hizmet gjmplardaki personelin illerinde meydana gelebilecek katastrofik olaylarda kendilerinin birer afettede olabileceği , araç gereçlerinin kullanılamaz hale gelebileceği gözönüne alınmadığından afet hizmetlerinin yerine getirilmesinde aksamalar yaşanması ciddi bir risk olarak karşımızdadır. (İki bu durum 1999 depreminde yaşanmışlar) 1998 Batı Karadeniz heyelan ve su baskıntıları özellikle de 1999 depremleri göstermiştir ki ülkemizin karşı karşıya olduğu bölgesel ölçekte etkili doğal afet riskleri karşısında ulusal planlarla uyumlu bölgesel planlara ihtiyaç vardır.

Afet planlama sürecindeki bir diğer konu da 7269 sayılı yasa dışında çok sayıda kurumun (Kızılay.Sivil Savunma'Genel Müdürlüğü, Türk Silahlı Kuvvetleri, Başbakanlık Kriz Yönetim Merkezi, Sosyal Yardımlaşmayı ve Dayanışmayı Teşvik Fonu vb) kuruluş yasalarda afete yönelik görevlerin tanımlanması sonucu kamuda yaşanan parçalı yapıdaki koordinasyon sorunlarıdır. Dünyadaki örnekleride göstermektedirki afete yönelik araştırmaları, planlama, müdahale ve yaşamı tekrar normale döndürme konularında görev, yetki ve sorumlulukların ulusal merkezi bir kurumun çatısı altında koordine edilmesi ve uygulanması esastır.

Üçüncü nokta, mevzuatımızda teknolojik, afetlere yeterli vurgunun yapılmaması konusudur, Çernobil patlaması son ucu yaşanan nükleer serpinti 1er., Boğazlardan tıfiker geçişlerinin yarattığı riskler», 1999 Depremleri! sonucu yaşanan TÜPRAŞ yangını, AKSA fabrikasındaki kimyasal sızıntılar gibi olaylar, ülkemizin ciddi sonuçlara yolaçabilecek teknolojik afet riskleriyle karşı karşıya gelebileceğini ve ulusal afet planlarının! her aşamasında bu risklerin

değerlendirilmesi gerektiğini göstermiştir.

Dördüncü nokta,, kentsel nüfusun toplam nüfusunun % 70'ine yaklaşmasını sağlayan hızlı ve çarpık kentleşme süreciyle birlikte doğal afetlerin kırsal alanların sorunu olmaktan çıkması», kentsel ve sanayi alanları etkisine almasıdır. Bu açıdan afet zararlarını azaltmak için düşünülen her yasal düzenlemenin bilimsel verilerle hazırlanmış imar yasasına, etkin yerel yönetimlere dayanması kaçınılmazdır. Oysa 7269 sayılı yasa, kabul edilmiş zamanındaki kırsal' koşulların ağırlığı bugüne kadar değişmeden kalmış, afet hizmetlerinin her aşamasında yerel yönetimler devreye girememiştir.

Beşinci nokta, dünya pratiğinde afet planlarının etkim aktörlerinden berinin de örgütlü (demokratik kitle örgütleri) ve gönüllü insiyatifler olduğu görülmesiyle karşın *ülkemizdeki* planlarda bu unsurların gözardı edilmesidir» Afet zararlarını azaltıcı önlemlerin uygulanmasında halkın katılımının sağlanması önemli bir yaklaşımdır. 1999 Depremleri göstermiştir ki, devlet kurumları dışındaki unsurlar yönlendirmeye gerek kalmadan kendiliğinden bir şekilde , afet bölgesinde kurtarma, yardım, cadı rkent yönetimleri n i n oluştu ru larak dağınıklığın giderilmesi, afetzedelerin rehabilitasyonu gibi birçok konuda başarılı çalışmalar yapabilmektedir. Hatta deprem sonrası oluşturulan Kocaeli Kent Meclisi¹ ve İstanbul Afet Yönetim Merkezi (S) (Jeoloji Mühendisleri Odası İstanbul Şubesi merkezin kuruluşlarında yer almaktadır) gibi yerel yapılar içinde demokratik *kitle* örgütleri önemli mfsyonlarıyla kalıcı unsurlar haline gelebilmektedir.

Genel olarak özetlenen bu görüşler doğrultusunda afete yönelik birimlerin tek merkezde toplanması (Başbakanlığa bağlı bir müsteşarlık olarak) ve 7289 sayılı« yasa değişiklikleri yapılarak bütünlüklü ulusal afet planlarının hazırlanması için öneriler ortaya atılmışsa da somut bir gelişme yaşanmadan toplum olarak 1999 Depremlerinin sonuçlarıyla karşı karşıya gelinmiştir..

1999 Depremlerinden sonra sonuçları itibariyle afet hizmetlerini önemli ölçüde etkileyecek Ulusal Depremi Konseyi kurulması, Yapı Denetim Yasasının çıkartılması ,Uzmanlık, Zorunlu Deprem Sigortası kabulü gibi gelişmeler yaşanmıştır. Ancak yazının bu bölümünde gerçekleştirilen tüm değişikliklerden ziyade .afet mevzuatı açısından doğrudan etkenler ve arka planda kalan anlayışlar üzerinde durmaya

çalışacağız .

Bütün dünyada olduğu gibi Ülkemizde de egemen hale gelen Yeni Liberal anlayış için yaşanan krizlerde esas olarak devletin ağırlığı büyümesinin ve hantallığının sorumlu olduğuna Sosyal Devletin artık katlanılabılır olmaktan çıktığı iddiaları ana kabuldür ve sonuç olarak Sosyal Devletin tasfiyesi kaçınılmazdır. *Bu* yaklaşımla hazırlanan 7. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1995 - 2000) dönemi içindeki afet mevzuatı tartışmalarında da bir önceki döneme kıyasla önemli bir eksen kayması yaşandığı görülmektedir. Kamusal hizmetin her alanında olduğu gibi afet hizmetlerinde de özelleştirme, piyasaya açılma temel 'felsefe olmuş», afet harcamalarının kamu maliyesinde dengeleri bozan negatif 'faktörden biri olduğu savunulmuştur.

BÜ anlayışlar 1999 Depreminden hemen sonra afet hizmetlerinin ve yapılanmalarının! çerçevesini önemli derecede etkileyecek değişimlere yön vermiştir. Bu konuda ilk adım 27.08.1999 tarihli ve 4452 sayılı Kanununla alınan yetkiye dayanılarak hazırlanan 574 sayılı K.H.K ile 7296 Sayılı yasa değişiklikleri yapılarak atılmıştır.(70) Deprem bölgesinde hasar tesbit ekiplerinin hızla oluşturulması, afet hizmetlerinde B.İ.B.'nın yetkilerinin genişletilmesi,, afet bölgesindeki işlerin 1050 (Muhasebeyi Umumiye) , 2886 (İhale) ,832 (Sayıştay) ve 3194 (İmar) sayılı kanunların ilgili hükümlerinden muaf tutulması, yapı yasaklı alanlarda yapılmış yapı sahiplerinin haksahibi olamamasını düzenleyen değişiklikler yapılmıştır, DASK daha oluşturulmadığından haksahipliği ile ilgili değişiklik kısmında " bina veya işyeri sigortalı ise yapılacak yardımdan sigorta tutanını indirilir" demekle yetinilmiştir.,

Ancak can alıcı yapısal değişikliklere ise Türkiye Cumhuriyeti ile Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası (siz Dünya Bankası olarak okuyunuz) arasında imzalanan Marmara Bölgesi Acil Yeniden Yapılandırma Projesi (MEER) kredi antlaşması ile başlanılmıştır. Bu Antlaşma aynı zamanda afet mevzuatının yeniden yapılandırılmasının anayasası niteliğindedir. Kendi ifadeleriyle şu aşamaları kapsamaktadır:

* "Borçlu, 22.Kasım.1999 tarihine kadar Banka tarafından tatmin edici bulunan koşullarda gerekli kaymakları, personeli ve fesişleri temin ederek' EMAT ı kuracak ve idame ettirecektir«""

22.Kasım.1999'da 583 sayılı kararname ile

Türkiye Acil Durum Yönetim Başkanlığı (EMAT) kurulmuş ve 2000 yılında Genel Müdürlük seviyesine yükseltilmiştir. (12)

* "Borçlu, 31.Aralık.2000 tarihine kadar .Afet Kanunumar Kanunu ve İhale Kanununda şekil ve içerik olarak Bankayı tatmin edecek şekilde yapacağı değişiklikleri parlamentoya sunacaktır." İhale Kanunundaki değişiklikler uzun tartışmalar sonrası gerçekleştirilmiştir. .Afet Kanunu ve İmar (ve Şehi rcii lik) Kan y ou tekil if lerii h azirian m işsa da Bakanlar Kuruluna daha sunulmamışbr.

DASH Yasal çerçevesinin Bankaca şekil ve içerik açısından uygun bulunacak şekilde kabul edilmesi ve adı: geçen yasal çerçevenin tanımlarına uygun olarak, yürürlüğe girmesi. Doğal Afet Sigortası Kurumu (BASK) 27.Aralık. 1993 tarihli 587 sayılı K.H-K.ile kurularak Belediye sınırları içindeki konutların Deprem Sigortası yaptırımları zorunlu hale getirilmiştir. (13)

Burada sadece antlaşmadan birkaç cümle aktarmakla yetindik. • Metni tümüyle okuyanlar göreceklerdir ki kulağa hoş gelen cümlelerin ardına saklanan» aynı dönemde hazırlanan 8. Beş Yıllık Kalkınma Planına da (14) yansımış bir gerçeklik var; bu antlaşmayla birlikte ulusal afet hizmetlerinin geleceği Dünya Bankasına emanet edilmiştir artık. Böylece afet hizmetleri gibi ekonomik, teknik, sosyal, psikolojik boyutların iç içe geçtiği bir olgu, deyim yerindeyse ruhsuzlaştırarak Dünya Bankasınca şekil ve içerik açısından denetlenen» mali piyasaların kontrolünde sıradan bir parasal işlem, haline getirilmiştir. Dünya Bankasının Afet İşleri Genel Müdürlüğü gibi bir kurum varken Türkiye Acil Durum Yönetim Genel Müdürlüğü kurulmasındaki ısrarının nedeni, elbette afet hizmetlerinin tek bir çatı altında etkin ve verimli sürdürülmesi değil, afete yönelik harcamaların kendisi' adına denetim altında tutulabilmesidir. 'Bu kurumun devreye girmesiyle -birlikte kamu yönetiminde afet hizmetlerine yönelik olarak yaşanan parçalı yapıya yeni bir parça daha eklenmiş, zaten kurumda afetler alanında bugüne -kadar herhangi, bir çalışma içinde olamamıştır,

AFETLER KANUN TASARI TASLAĞI (14)

Bu gelişmelerin açtığı yolda önemli bir kilometre taşj daha dönölmek üzere Bayındırlık ve.. İskan Bakanlığınca hazırlanan Afetler Kanun Tasarısı kamuoyunda tartışmaya açıldı., Bu tasarı., daha önce "Afetlerin Zararlarının Azaltılması Amacıyla Alınacak

Önlemlerle Yapılacak Yardımlara Dair Kanun Tasarısı "adıyla hazırlanan taslağın özü korunarak değiştirilmiş bir halidir. Tasarının değerlendirmesine geçmeden önce belirtelim ki, değerlendirme, yukarıda ifade edilenlerin tekrarına düşmemek için oldukça özet tutulmuştur.

Genel olarak taslağa bakıldığı zaman ;

Tasarının Amaç (md.1) ve Kapsam (md.2) başlıkları altındaki düzenlemeler planlama açısından afet öncesi, afet sırası ve sonrası hizmetlerin bütünlüklü ele alındığı kaimi ve sivil örgütlerin işbirliğini esas alan ulusal afet strateji ve planlarının vurgulandığı bir içerikte hazırlanmıştır. Ancak bahsedilen plan aktörleri için tasarının diğer maddelerinde sistematik bir ilişki tanımlanmamıştır. Yine aynı maddelere göre Yerel Yönetimlere, üniversitelere (birçok üniversitenin Afet Araştırma ve Uygulama Merkezleri kurduğu bilinmektedir) ve özel sektör imkanlarına ulusal plan sürecinde yer verilmemiştir.

Teknolojik afeti er e tasarının (md.3: Tan im far) kapsamı dışında tutularak ulusal afet stratejisi daha taslak aşamasında yaralanmıştır. .Afet etüdü jeolojik etüt, jeoteknik etüt, afet risk haritaları, afet bilgi bankası gibi planlamanın! altlık kavramları tanımsız kalmıştır. Kiracı konumundaki afetzedelerin ihtiyaçtan yine gözardı edilerek tasarının haksahipHğ? fanımı gereği konut ve kredi yardımları 7269 'dahi gibi mülk sahipleri için uygulanabilirliği sürdürölmüştür.

İstisnalara yönelik (md.4) düzenlemede Dünya Bankasına verilen söz tutularak sigorta ettirilmesi zorunlu konut ve işyerleri acil yardımlar dışında yasa hükümlerinden yararlandırılmamıştır. Afetlere karşı en dayanıksız yapı olan gecekonduların da yasa hükümlerinden .- yararlandırılmaması dikkat çekmektedir, Oysa mevcut konutlarının % 60" ı. gecekondu olduğu bilinen İstanbul'da bu yaklaşımla nasıl depremi zararları azaltılabilir ki ? Bilimsel ve toplumsal gerçekliğe uygun hazırlanmış bir İmar yasası devrede olmadan» afet yasasının bir ayağı boşta sayılmalıdır. Yapılaşma kararlarına ve kriterlerine bif, kısıtlama imar yasasında getirilebilir, ancak afet gibi hayatî bir konuda istisna olamaz. Afet hizmetlerinin her yurttaşı eşit bir şekilde kapsaması gerekir,

Üniversiteler» Yerel Yönetimler ulusal afet planlarının oluşturulması" sırasında görüş bile sunamayacaktır, (md.8) Planlarda bölgesel ölçek

bulunmamakta, uygulamada mülki amirler tek yetkili ve sorumlu olarak kalmaktadır. Ulusal afet planlarının daha sonra Bayındırlık ve İskan Bakanlığınca hazırlanacağı ifade edildiğinden tasanda detaylara girilmemiştir. Oysa en azından ana hatların yasa içinde belirtilmesi gerekirdi,

Tasarıda,, tanımlarda yer almasa da madde 1-çeriklerinde - karşımıza çıkan bir olumluluk afet hizmetlerinde jeolojik; ve jeoteknik etüt çalışmalarından yararlanmayı ifade eden düzenlemelerdir. Ancak bu etütlerin herkes tarafından kabul edilen bütünlükten yoksayılmıştır, (metin içinde kullanılan ve/veya ayrımlarıyla). Yine 7269¹-dan farklı olarak afet etütleri ve bunların yönlendiriciliğine ilişkin ifadelere karşın uygulamaya yansıtılmasında yeterli açılım yapılmamıştır. İmd. 15-17-21)

Tasarıyla getirilen düzenleme ile bilfiil afet hizmetlerinde görevlendirilenler ile Bayındırlık ve İskan Bakanlığı merkez teşkilatında afete ilgili iş ve işlemleri yapan 657'ye bağlı personelle fazla çalışma ve tazminat ödenmesinin ve Harcırah Kanundaki sınırlamalar bağlı 'kalmadan gündelik verilmesinin esasları yasa kapsamına alınarak kalıcılaştırıldığı! (md.56-57-58) görülmektedir.

Taslağın diğer maddeleri 7269 sayılı yasanın uygulanması sürecinde karşılaşılan sorunların giderilmesine yönelik teknik ayrıntıları içermektedir.

66 maddeden oluşan taslak sahip olduğu birçok olumlu özelliğe, tüm iddiasına karşın 7269* un güncel gelişmeler ışığında bir revizyonu olma özelliğini aşamamıştır.

SONUÇ

Elbette afetler konusunda söylenebilecek daha çok şey var. Bu yazının amacı J.M.O. platformlarında ulusal afet politikaları üzerine sürdürülen tartışmalara küçükte olsa bir katkı sunabilmek.

Ülke olarak afet hizmetleri gilbi hayati bir konuda, gerek yaşadığımız zararlar / yaşayabileceğimiz afet riskleri gerekse kamuda, üniversitelerde, demokratik kitle örgütlerinde afete yönelik oluşarı kadro, bilgi ve deneyim zenginliği gözönüne alındığında, eğer yeni bir yasal düzenlemeden bahsedeceksek; bunun ulusal ihtiyaçlara .yanıt veriyor olması artık ertelenemez. Elbette hafıza-problemleri çeken bir toplum olduğumuzdan, terşeyî çabuk unutuyoruz. Birşeyleri hatırlatmak isteyenler epey zorlanıyor. Ancak beklenen İstanbul Deprem, in in zarar senaryoları bizlere birşey ifade ediyordur umanm.

Üniversiteler, TMMOB ve meslek odalar«, sendikalar» demekler olarak .afet hizmetlerinin geleceğini kurgularken ülkenin ihtiyaçlarına demokrasi, hakça paylaşım, örgütlü toplum' ve bilimsel gerçeklik penceresinden biran önce yan st bulmak zorundayız.

Ülkemizde doğal ve teknolojik afetlerin neden olabileceği zararların azaltılması için ilgili sosyal ve mühendislik disiplinlerinin ortak yürüteceği çalışmalarla oigunSaştıriiacak etkin bir afet hizmeti anlayışı oluşturulmalıdır. Etkin bir afet hizmeti ise araştırma, strateji geliştirme, planlama, koordinasyon ve uygulama süreçlerinde ulusal, bölgesel ve yerel ölçekteki kalıcı üniteleri ile hizmet veren yerel yönetim, demokratik kitle örgütleri ve üniversite inisiyatiflerine açık merkezi bir yapılanman m yaratılmasıyla sağlanabilir. Dünya Bankası'na rağmen .Afet İşleri Genel Müdürlüğünün bu tür bir yapılanmanın çekirdeği olması gerektiği inancındayım«...,

KAYNAKÇA:

- (1)ÖZER,A.Öznur.Teknolojik Aletler Özellikleri, etkileri, önlemleri. Alete Karşı Hazırlık Ye Yönetimi KursUpBayındırlık ve İskan Bakanlığı, Ankara, 1988
- (2)JILDIR, Barbaros. Törkiyede Heyelanların Dağılımı: ve Afetler Yasası ile ilgili Uygulamalar. İkinci Heyelan Sempozyumu,Adapazarı, 1.995.
- (3) ATAOĞLU, Taylan. Türkiye'de Afete Hazırlık ve Afet Yönetimi Konusunda Yapılan Çalışmalar. Aiete Karşı Hazırlık ve Yönetim Km su, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, Ankara, 1968
- (4) 25.05.1959 gün ve 10213 sayılı İRG.
- (5) Kanunlar, Yönetmelikler ve Kararnameler. A.İ.G.M. Ankara.2000
- (6) 25.07.1995 gün ve 22354 sayılı R.G.
- (7) 19.11.1995 gön ve 22468 sayılı R.G.
- (8) Plan Hazır Ama. Bilim ve Teknik. Sayı 413, Nisan 2002.
- (9) www.aym.org.tr
- (10) 1.09.1999 gön ve 23803 sayılı mükerrer RG.
- (11) 5.12.1999 gün ve 23897 sayılı R.G.
- (12) www.basbakanlik.gov.tr
- (13) www.dask.gov.tr
- (14)Uzun Vadeli Strateji ve Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı. DPT., Ankara.2000 (15) Tasarımını tümü ve tasarıya ilişkin oda görüşü www.jmo.org.tr 'den edinilebilir, •